

RAQOBATNI RIVOJLANTIRISHDA INKLYUZIV

TARAQQIYOT KONSEPSIYASI

Shoxboz Zaripov

Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar
huquqlarini himoya qilish qo'mitasi mas'ul xodimi

Annotasiya: So'nggi yillarda inklyuziv rivojlanish kontsepsiyasi rivojlanayotgan raqobat sharoitida katta e'tiborga sazovor bo'ldi. Inklyuziv rivojlanish deganda jamiyatning barcha a'zolariga ishtirok etish va foyda olish imkoniyatlarini yaratadigan, shu bilan qashshoqlik va tengsizlikni kamaytiradigan iqtisodiy o'sish jarayoni tushuniladi. Kontsepsiya iqtisodiy rivojlanish faqat YAIM o'sishi kabi iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki uning fuqarolarning farovonligi va hayot sifatiga ta'siri bilan ham o'lchanishini tushunishga asoslanadi. Ushbu maqola raqobatni rivojlantirish sharoitida inklyuziv rivojlanish kontsepsiyasini, uning ahamiyati, afzalliklari va muammolarini, shuningdek inklyuziv rivojlanishga erishish strategiyasini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: raqobat, kontsepsiya, YAIM, tamoillar, olimlar munozaralari, inklyuziv rivojlanish, farovonlik

Kirish: Inklyuziv rivojlanish to'rt xil usulda bahsli atamadir. Birinchisi, olimlar va siyosatchilar inklyuziv rivojlanishdan foydalanishni tanlaydimi (bu yerda rivojlanish o'sishdan ancha kengroq va hatto barqaror holat yoki o'sishning pasayishini anglatishi mumkin), inklyuziv o'sish (bu yerda ham o'sishni oshirishga, ham o'sishni taqsimlashga e'tibor qaratiladi) masalan, hamma uchun ish bilan ta'minlash imkoniyatlari va qayta taqsimlash mexanizmlari) yoki inklyuziv boylik (jamiyatdagi takror ishlab chiqariladigan

aktsiyalarga daromad oqimiga kamroq e'tibor qaratish va o'sishga sarmoya kiritish bo'ylik evaziga kelishi mumkinligi haqidagi dalillarni o'z ichiga oladi).

Ikkinchisi - rivojlanish mazmuni bilan bog'liq. Ko'pchilik uchun rivojlanish yalpi ichki mahsulotning o'sishiga teng. Boshqalar uchun rivojlanish doimiy rivojlanib boruvchi kontsepsiya bo'lib, insonning asosiy ijtimoiy va iqtisodiy huquqlarini qondirish, insonning asosiy ehtiyojlarini qondirish, qashshoqlikni kamaytirish, farovonlikni oshirish, tashqi muhit ta'sirini minimallashtirish, shahar rivojlanishini muvozanatlash uchun qishloq rivojlanishiga e'tibor berish, ijtimoiy harakat g'oyalarini o'z ichiga oladi. ishtirok etishni rivojlantirishni rag'batlantirish, pirovardida odamlarning imkoniyatlari va erkinliklarini oshirishga qaratilgan bo'lib, bu tengsizlikni kamaytirish va inson taraqqiyotini hamma uchun va odamlarning rivojlanish uchun o'z ustuvor yo'nalishlariga muvofiq oshirish.

Uchinchisi, inklyuzivlik mazmuni bilan bog'liq. Inklyuzivlik kam ta'minlangan va marginal odamlarning ehtiyojlarini ta'kidlashni anglatishi mumkin; shahar atrofidagi hududlar, sektorlar va hududlar; siyosat va siyosatda, ayniqsa o'rtacha tuzilgan va tuzilmagan muammolarga nisbatan ishtirok etish; ko'plab bilim manbalari, shu jumladan mahalliy xalqlar va keng ta'lim jarayonlari; hamma uchun ijtimoiy infratuzilma; kontekstli masalalar; chegaralanganlarga o'z imkoniyatlaridan foydalanish imkoniyatini berish uchun salohiyatni oshirish; odamlarga o'z-o'ziga yordam berish imkoniyatini beruvchi ko'p huquqli tizimlarni, ya'ni odatiy huquqlarni tan olish; va resurslarni qayta taqsimlash imkonini beradigan hokimiyatni qayta taqsimlash.

Bu global siyosat hujjatlarida ham "hech kimni ortda qoldirmaslik" sifatida ifodalangan. Nihoyat, umuman olganda inklyuziv rivojlanish mazmuni haqida munozaralar mavjud. Ba'zilar faqat ijtimoiy va iqtisodiy inklyuzivlikka, boshqalari ijtimoiy va munosabatlarga yoki siyosiy inklyuzivlikka e'tibor qaratishsada, biz yuqorida aytib o'tganimizdek, u ijtimoiy, ekologik va aloqador inklyuzivlikni o'z ichiga oladi, deb bahslashamiz. O'zaro munosabatlar nuqtai nazaridan inklyuziv rivojlanishni rag'batlantirish

tengsizlikka qarshi kurashishni ham nazarda tutadi. Tengsizlik tarixan meros qilib olingan va ijtimoiy qoidalarda institutsionallashtirilgan; ammo zamonaviy siyosatlar ham tengsizlikni aniq yoki bilvosita kuchaytirishi mumkin. Masalan, davlat xizmatlarini xususiylashtirish aholining kam ta'minlangan qatlamlarining mahalliy darajada ushbu xizmatlardan foydalanishini kuchaytirishi mumkin; iqlim o'zgarishi esa jamiyatdagi kambag'allarning zaifligini kuchaytirishi mumkin. Texnologiyalar (past) malakali ishchilarning ish o'rinlarini ham tobora o'rnini bosmoqda. Ko'plab vositalar inklyuziv rivojlanishni rag'batlantirish usullari sifatida ilgari surilmoqda. Bularga maqsadlarni qabul qilish kiradi; tamoyillar; boshqa narsalar qatorida ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan tartibga solish, iqtisodiy va tinchlantiruvchi vositalar; asosiy ehtiyojlarni ta'minlash uchun infratuzilma (masalan, oziq-ovqat, suv, kanalizatsiya, yo'llar, jamoat transporti, telefon liniyalari); yaxshi hukumatga sarmoya kiritish; inson kapitalini oshirish; va ijtimoiy xavfsizlik va xavfsizlik tarmoqlariga sarmoya kiritish.

Inklyuziv rivojlanish kontsepsiyasi ijtimoiy adolat va inson qadr-qimmati g'oyalariga asoslanadi. Bu iqtisodiy rivojlanish nol so'mli o'yin emasligini tan oladi, bu yerda bir kishining daromadi boshqasi hisobiga kelishi kerak. Aksincha, u kelib chiqishi, ijtimoiy mavqei va iqtisodiy holatidan qat'i nazar, jamiyatning barcha a'zolarining o'sishi va farovonligi uchun qulay bo'lgan iqtisodiy muhitni yaratishga intiladi. Inklyuziv rivojlanish har bir shaxsning o'ziga xos qiymatga ega ekanligini va iqtisodiyotda ishtirok etish va uning o'sishidan foyda olish uchun teng imkoniyatlarga loyiqqligini tan oladi. Rivojlanayotgan raqobat sharoitida inklyuziv rivojlanish bir necha sabablarga ko'ra hal qiluvchi ahamiyatga ega. Birinchidan, bu iqtisodiy rivojlanishning keng va barqaror bo'lishini ta'minlashga yordam beradi. Jamiyatning barcha a'zolari ta'lim olish, malaka oshirish va ish bilan ta'minlash imkoniyatiga ega bo'lganda, ular iqtisodiyotga hissa qo'shishi va uning o'sishidan foyda olishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun zarur bo'lgan iqtisodiy faollik, samaradorlik va innovatsiyalarning yuqori darajalariga olib

keladi. Ikkinchidan, inklyuziv rivojlanish iqtisodiy rivojlanish uchun asosiy to'siq bo'lgan qashshoqlik va tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi. Jamiyatning barcha a'zolari sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya kabi asosiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lganda, ular inklyuziv rivojlanishga erishish uchun zarur bo'lgan farovonlik va hayot sifatini yaxshilashga qodir. Raqobatni rivojlantirishda inklyuziv rivojlanishning afzalliklari juda ko'p.

Bu yanada barqaror va yaxlit jamiyatni yaratishga yordam beradi. Jamiyatning barcha a'zolari iqtisodiyotda o'z ulushiga ega ekanliklarini va uning o'sishidan foyda ko'rishga qodir ekanliklarini his qilsalar, ular umumiy maqsad va vazifalarga erishish uchun birgalikda harakat qilishadi. Ikkinchidan, inklyuziv rivojlanish xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradi. Jamiyatning barcha a'zolari ta'lim olish, malaka oshirish va ishga joylashish imkoniyatiga ega bo'lganda, ular iqtisodiyotga hissa qo'shishi va uning o'sishidan foyda olishlari mumkin, bu esa xorijiy investorlar uchun jozibador hisoblanadi. Uchinchidan, inklyuziv rivojlanish boshqaruvni takomillashtirish va korrupsiyani kamaytirishga yordam beradi. Jamiyatning barcha a'zolari iqtisodiyotda ulushga ega bo'lganda va uning o'sishidan foyda olish imkoniyatiga ega bo'lganda, ular o'z rahbarlarini o'z harakatlari uchun javobgarlikka tortadilar va boshqaruvda shaffoflik va hisobdorlikni talab qiladilar. Raqobatni rivojlantirishda inklyuziv rivojlanishga erishish katta muammo hisoblanadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda resurslar va infratuzilmaning yetishmasligi asosiy muammolardan biridir. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda inklyuziv rivojlanishga erishish uchun zarur bo'lgan sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya kabi asosiy xizmatlarni ko'rsatish uchun zarur bo'lgan resurslar va infratuzilma mavjud emas. Yana bir qiyinchilik-tengsizlik va ijtimoiy chetlanish masalasi. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda tengsizlik va ijtimoiy chetga chiqish darajasi sezilarli bo'lib, bu inklyuziv rivojlanishga erishishni qiyinlashtiradi. Va nihoyat, korrupsiya va yomon boshqaruv muammosi ham muhimdir. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda

korruptsiya darajasi yuqori va yomon boshqaruv mavjud bo'lib, bu inklyuziv rivojlanishga erishishni qiyinlashtiradi. Raqobatni rivojlantirishda inklyuziv rivojlanishga erishish uchun bir nechta strategiyalardan foydalanish mumkin.

Birinchidan, hukumatlar jamiyatning barcha a'zolariga foyda keltiradigan ta'lim, malaka oshirish va bandlik dasturlariga sarmoya kiritishlari kerak. Bunga kasb-hunar ta'limi, shogirdlik va tadbirkorlik dasturlari kabi dasturlar kirishi mumkin. Ikkinchidan, hukumatlar ijtimoiy himoyani targ'ib qiluvchi va tengsizlikni kamaytiradigan siyosatni amalga oshirishi kerak. Bunga ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari, universal sog'liqni saqlash va progressiv soliqqa tortish kabi siyosat kirishi mumkin. Uchinchidan, hukumatlar infratuzilma va sog'liqni saqlash, ta'lim va sanitariya kabi asosiy xizmatlarga sarmoya kiritishi kerak. Bu inklyuziv rivojlanishga erishish uchun zarur bo'lgan jamiyatning barcha a'zolarining farovonligi va hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, inklyuziv rivojlanishga erishishda fuqarolik jamiyati va xususiy sektorning rolini inobatga olish juda muhimdir. Fuqarolik jamiyati tashkilotlari ijtimoiy adolatni targ'ib qilishda va marjinal jamoalarning huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynashi mumkin. Xususiy sektor, shuningdek, ijtimoiy mas'uliyat tashabbuslariga sarmoya kiritish va marjinallashtirilgan jamoalarni ish bilan ta'minlash orqali inklyuziv rivojlanishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, inklyuziv rivojlanish kontseptsiyasi raqobatni rivojlantirishning muhim tarkibiy qismidir. Iqtisodiy rivojlanish nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan, balki uning fuqarolarning farovonligi va hayot sifatiga ta'siri bilan ham o'lchanishini tan oladi. Inklyuziv rivojlanishga erishish, ta'lim, malaka oshirish va bandlik dasturlari, ijtimoiy himoya siyosati va infratuzilmaga katta sarmoya kiritishni talab qiladigan asosiy vazifadir. Inklyuziv rivojlanishga erishishda fuqarolik jamiyati va xususiy sektorning rolini ham inobatga olish kerak. Majburiyat va fidoyilik bilan inklyuziv rivojlanishga erishish mumkin, bu esa yanada barqaror, yaxlit va farovon jamiyatga olib

keladi. Inklyuziv rivojlanish siyosatchilar va amaliyotchilar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, siyosat va dasturiy aralashuvlarda qashshoqlik, tengsizlik va ijtimoiy chetlanish kabi masalalarni hal qilish muhimligini ta'kidlaydi. Shuningdek, siyosat ishlab chiqaruvchilar fuqarolik jamiyati, xususiy sektor va boshqa manfaatdor tomonlarning faol ishtirokini o'z ichiga olgan siyosatni ishlab chiqishda ko'proq inklyuziv va ishtirok etuvchi yondashuvlarni jalb qilishlari zarurligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, u inklyuziv rivojlanishga erishish uchun muhim bo'lgan inson kapitali, infratuzilma va ijtimoiy himoya dasturlariga ko'proq sarmoya kiritish zarurligini ta'kidlaydi. Va nihoyat, inklyuziv rivojlanish kengroq rivojlanish nutqi uchun muhim ahamiyatga ega. Masalan, u iqtisodiy rivojlanishning an'anaviy tushunchalariga qarshi chiqadi va rivojlanishga yanada nozik va inklyuziv yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek, u rivojlanishni nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarni, balki ijtimoiy, madaniy va ekologik o'lchovlarni ham qamrab oladigan ko'p o'lchovli tushuncha sifatida tushunish muhimligini ta'kidlaydi. Shuning uchun inklyuziv rivojlanish rivojlanishni ko'rish va insoniyat oldida turgan murakkab va o'zaro bog'liq muammolarni hal qilish uchun yangi va innovatsion ob'ektivni taklif etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kuk, S. (2006). Osiyoda tarkibiy o'zgarishlar, o'sish va qashshoqlikni kamaytirish: inklyuziv rivojlanish yo'llari. Rivojlanish siyosati sharhi, 24 (1), 51–80
2. Ravallion, M. & Datt, G. (2002). Nima uchun Hindistonning ba'zi shtatlarida iqtisodiy o'sish boshqalarga qaraganda ko'proq kambag'allar tarafdori bo'ldi?'. Journal of Development Economics, 68 (2), 381–400; Chatterjee, S. (2005), ma'lumotnomaga qarang.
3. Ali, I. (2007). Tengsizlik va Osiyoda inklyuziv o'sish uchun imperativ, Osiyo taraqqiyoti sharhi, 24 (2), 1-16. Osiyo taraqqiyot banki (OTB) (2012), Inklyuziv

o'sish ko'rsatkichlari asosi 2012: Osiyo va Tinch okeani uchun asosiy ko'rsatkichlar - Maxsus qo'shimcha, Mandaluyong shahri: OTB.

4. Pani, N. (2001). Inklyuziv iqtisodiyot: Gandi usuli va zamonaviy siyosat, Nyu-Dehli: Sage.
5. Gupta, J. va Lebel, L. (2010). Global Yer tizimini boshqarishda kirish va taqsimlash: Suv va iqlim o'zgarishi solishtirildi, INEA, 10 (4), 377-395.
6. Pouw, N., Dietz, T., Bélemvire, A., de Groot, D., Millar, D., Obeng, F., ... & Zaal, F. (2016). Rivojlanish tadbirlarini ishtirokida baholash Gana va Burkina-Fasoda yangi baholash metodologiyasidan olingan saboqlar. American Journal of Evaluation, 1098214016641210.